

MUZEJSKI ZAKONI I ZAŠTITA MUZEJSKE GRAĐE

Jagoda Oklopčić

va široka i kompleksna tema regulira se muzejskim zakonima koji se odnose na rukovanje i zaštitu muzejskih predmeta u miru, kao i na rukovanje i zaštitu muzejskih predmeta u ratu.

Svrha zakona je da se djelatnost koja je od posebnog društvenog interesa usmjerava u pravcu koji traže interesi zajednice, da se konkretno fiksiraju obveze djelatnosti, kao i zajednice u čijem interesu je djelatnost ozakonjena.

Dosadašnji nacionalni zakoni o zaštiti muzejske građe

Potreba da se muzejska djelatnost regulira zakonom javlja se već 1953. godine, što je navedeno u Muzeologiji, u izdanju MDC-a iste, 1953. godine. Republika Hrvatska je svoj prvi muzejski zakon dobila 1960. godine, s izmjenama i dopunama 1965. godine. Bosna i Hercegovina 1961., Crna Gora, Makedonija, Slovenija i Srbija 1965. godine. Zakoni o muzejima koji su doneseni u razdoblju od 1961. do 1965. godine u svojoj koncepciji su zastarjeli, preživjeli i kao takvi doživjeli kritiku u Muzeologiji broj 10 i 11. Naročito u Muzeologiji broj 10, u kojoj je navedena Bibliografija saveznih i republičkih zakonskih propisa, elaborata i referata koji su direktno i indirektno vezani uz pravnu problematiku muzejske djelatnosti. Rezultati kritike u ovim publikacijama su da se ozakonila djelatnost koja je od posebnoga društvenog interesa. Međutim, nije dana garancija niti se nametnula obaveza zajednici da sistematski i planski radi na kompleksnoj tematici zaštite pokretne kulturne baštine koju sabiraju i čuvaju isključivo muzeji. Uvid u stanje zakona i zakonskih propisa vezanih uza zaštitu spomenika kulture i zaštitu muzejske građe pokretnih spomenika kulture predstavlja »Pravni sistem zaštite spomenika kulture u Jugoslaviji« u izdanju Stalne konferencije gradova Jugoslavije (Beograd, studeni 1968.). Zadatak tog obimnog sveska bio je sagledavanje svih važećih propisa koji čine sistem zaštite ex lege u cilju daljeg usavršavanja i dogradnje. Iste godine, 1968., MDC u časopisu Muzeologija broj 7 tiskao je cijeli tekst Međunarodne konvencije o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba donesene u Haagu 1954. godine, Deklaraciju o zaštiti kulturnih dobara, Informaciju o ratifikaciji ove međunarodne konvencije u Jugoslaviji i Pravilnik o izvršenju. Svezak je posvećen zaštiti muzejske građe u slučaju rata. Prvi novokoncipirani Zakon o muzejskoj djelatnosti – Zakon za muzejskata dejnost – donijela je Makedonija u studenome 1973. godine, Vojvodina 1974. godine, BiH 1975. godine, Crna Gora i Kosovo 1977. godine. Srbija je 1977. godine donijela Zakon o zaštiti kulturnih dobara, u kojem su sjedinjene sve službe koje djeluju na zaštiti: zaštita spomenika kulture i prirode, muzejska služba, arhivska služba, biblioteke.

Novokoncipirani zakon o muzejskoj djelatnosti za Hrvatsku donesen je 1977. godine. Međutim, i u ovom Zakonu za zaštitu muzejskih predmeta ex lege, koji je rezultat arheoloških iskopavanja i istraživanja, primjenjuju se odredbe Zakona o zaštiti spomenika kulture donesenog 1967. godine. Isto tako u muzejskom zakonu propisi po kojima se provodi zaštita muzejskog materijala, muzejske građe u muzejima, obavlja se po propisima Zakona o zaštiti spomenika kulture. Zaštitu ex lege nepokretnih spomenika kulture prate raznovrsni oblici, mjere i modaliteti zaštite. Primarna spomenička zaštita osigurava se principom nepovredivosti spomeničkog dobra, a u cilju očuvanja kulturnog dobra zabranom oštećivanja i uništenja. Tzv. pasivna zaštita, u pozitivnom zakonodavstvu ima svoj odraz u krivično-pravnoj zaštiti, kojom se zadiranje u integritet kulturnog dobra kvalificira kao krivično djelo i sankcionira se odgovarajućim mjerama.

Registriranje i proglašenje spomenika kulture ne osigurava njihovu potpunu zaštitu ex lege ako nisu označeni. Uz označavanje potrebna je odgovarajuća odgojno-obrazovna, populacijska, informacijska i kartografska javna aktivnost kako u obrazovnim ustanovama, tako i u organizacijama u kojima se pojedini poslovi obavljaju ili financiraju. Najbolju informaciju subjekti zaštite dobivaju postavljanjem vidljivih oznaka na sam spomenik kulture. Krivičnopravna sankcioniranost krivičnih djela, oštećenja i uništenja, kao i intervencija u prostoru spomenika kulture, jest uzaludna bez označavanja spomeničkih objekata jer se automatski oslobađa optužbe onaj kojemu se ne može dokazati da je znao da uništava spomenik kulture.

Efektivnu službu zaštite najvrednijih pokretnih spomenika kulture provode isključivo muzeji.

Provodi se uglavnom s aspekta tehničke i fizičke zaštite. Izvršenje tehničke zaštite obavljaju na inicijativu i zahtjev muzejskih radnika izvršitelji izvan muzeja. Za neizvršenje stručne i pravne zaštite koja je uvjetovana u stručnoj obradi muzejske građe, muzejski je radnik direktno odgovoran.

Prvi akt obrade muzejskog predmeta obuhvaća pravnu zaštitu predmeta u muzejskoj zbirci, a to su podaci o izvoru nabave, uvjet nabavljanja, prijašnji vlasnik, odnosno nalazište, dakle, uvjeti po kojima je predmet došao u muzej. Isto tako kod izlaganja originalnih predmeta prije posudbe mora biti sređena dokumentacija i svaki predmet osiguran kod osiguravajućeg zavoda. Taj zahtjev redovito postavlja i Interpol u svim sporovima gdje su se pojavile vrijednosti iz naše zemlje. Zbog pomanjkanja dokumentacije za pravnu, stručnu identifikaciju predmeta nisu se mogli u više navrata realizirati zahtjevi za povratak ukradenih predmeta.

Naš muzejski zakon trebao bi biti garancija za plansko, sustavno prikupljanje, čuvanje i efikasnu zaštitu pokretnih spomenika kulture, tehnike i prirode koja se čuva u našim muzejima. Muzejske ustanove su prezentacija kulturne sredine u kojoj djeluju i stručnog nivoa kadra koji u tim ustanovama radi. Muzeji trebaju biti prilagođeni potrebama društva, a interes zajednice za prezentaciju naše kulturne baštine naglašen, što znači da se vodi briga o radu ustanova poštivanjem određenih formalnosti koje će garantirati stručnu, pravnu i efektivnu zaštitu skupljenih zbirki i vezati ih uza sankciju kako bi se zajamčila obveza njihova provođenja.

U pripremi je novi muzejski zakon na čijoj izradi sudjeluje izabrana stručna komisija pri Ministarstvu prosvjete i kulture i koji će biti donesen tijekom 1992. godine. Imajući na uvidu Prednacrt zakona o muzejima, istaknula bih da se način pravne zaštite muzejskih predmeta u muzejima navodi samo u jednom članku. Prednacrt kaže da se »na muzejsku građu koja je upisana u registar pokretnih spomenika kulture nadležnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, kao i na kopiju inventara i kartoteku predmeta muzejske građe, primjenjuju odgovarajuće odredbe Zakona o zaštiti spomenika kulture«. Zakon o zaštiti spomenika kulture je u pripremi i očekuje se tijekom ove godine njegovo stupanje na snagu. To znači da ni novi Zakon o muzejskoj djelatnosti (ako ne doživi promjene u članku koji se odnosi na pravnu zaštitu) ništa više ne regulira muzejske predmet ex lege nego dosadašnji zakoni. Ostaje jedino nada da će novi Zakon o zaštiti spomenika kulture sveobuhvatno regulirati i sankcionirati ovu materiju.

Primljeno: 5. 7. 1991.

SUMMARY

The Legislative Protection of Museum Collections

By Jagoda Oklopčić

The protection of cultural heritage in peacetime and in war has been regulated by legislation.

The first law on museums in Croatia was passed in 1960, and altered in 1965. The author reviews the laws on museums of former Yugoslavia and its former republics. In 1954 Yugoslavia ratified the International Convention of the Protection of Cultural Heritage in Armed Conflict in the Hague. (which was published by MDC in *Museology* no. 7, in 1968). The fact of registering and classifying particular objects as cultural heritage does not ensure their complete protection ex lege if they are not properly marked. Museums are the institutions responsible for technical and physical protection of cultural treasure. The juridical protection of the object treasured in a museum is the record of the circumstances of its entry into the museum. There are also essential questions about the legislative protection and insurance of the objects on display. The current Law on Museum Activities in Croatia was passed in 1977. The government has been working out new laws on museum activities, as well as the new law on protection of cultural heritage, which are expected to be passed in 1992.

DOKUMENTACIJA KAO OBLIK ZAŠTITE MUZEJSKOG FUNDUSA

Dubravka Osrečki
Muzej za umjetnost i obrt
Zagreb

Dokumentacija je elementaran i najpostojniji oblik zaštite muzejskog fundusa. Stupanj zaštićenosti je simetrično proporcionalan razini i kvaliteti provedene stručne i znanstvene obrade muzejskih predmeta.

Muzejska dokumentacija je godinama bila opterećena pseudopriznanjima tipa: to je najvažnija sporedna stvar u muzejskoj djelatnosti. Inferiorni status nastao je kao logična posljedica nepreciznog određivanja udjela i uloge dokumentacije u procesu muzejskog rada. Posljednja dva desetljeća donijela su bitne pozitivne promjene u odnosu prema dokumentaciji, iako prvenstveno na teoretskom planu. Među uzrocima tih promjena najznačajnije mjesto pripada utemeljenju muzejske djelatnosti kao informacijske znanosti, s referentnim pravom na primjenu informacijskih načela, metoda i terminologije. Muzejski predmet definiran je dokumentom. Stručno-znanstvena obrada je permanentni selektivno komunikacijski proces očitavanja i bilježenja informacija što ih posjeduje i emitira predmet, odnosno dokument. Utvrđeni podaci o predmetu notiraju se na razne vrste medija, od papira do magnetskih i optičkih diskova. Sustavno organizirana, obrađena, sigurno pohranjena te pretraživa, pojednostavljeno rečeno, informatički dizajnirana muzejska dokumentacija predstavlja organiziranu bazu podataka.

Ostvarena teoretska legitimnost muzejske djelatnosti nije rezultirala adekvatnim tretmanom u sferi njenoga pravno-normativnog određenja. Zakon o muzejskoj djelatnosti Hrvatske iz 1977. godine nije propisao oblik i način vođenja muzejske dokumentacije, već je ta odluka na temelju člana 11. citiranog Zakona, prepuštena Muzejskom savjetu Hrvatske. »Muzejske organizacije dužne su voditi inventar, knjige evidencije i kartoteke predmeta muzejske građe na način kako to propiše Muzejski savjet Hrvatske« (član 11.).

Dvanaest godina kasnije, 1989., Muzejski savjet Hrvatske donio je Upute o osnovama za vođenje dokumentacije o predmetima muzejske građe, čime se uređuju osnove za vođenje dokumentacije o muzejskim i galerijskim predmetima, za njihovu klasifikaciju, sigurnosno mikrofilmiranje i računsku obradu. Uputa nosi oznaku privremenosti i eksperimentalnosti, što joj u startu oduzima dignitet zakonskog podatka i pruža alibi za njen bojkot, dobrodošao brojnim protivnicima stvaranja normirane i jedinstvene dokumentacije.

Vratimo se protektorskim konotacijama muzejske dokumentacije. U čemu se one sastoje? Odgovor na pitanje dat ćemo analizom postupka provedbe dokumentacijske obrade muzejskih predmeta.

Život muzejskog predmeta kao dijela određene zbirke počinje momentom njegova ubilježavanja u muzejsku knjigu inventara, a ne trenutkom fizičkog ulaska predmeta u muzej. Evidentiranje fonda muzejskih predmeta je početna faza njegove dokumentacijske obrade. Postupak evidentiranja sastoji se od upisivanja rednog broja novoprispjelom predmetu. Broj pod kojim je predmet upisan u muzejski katalog, postaje njegov glavni identifikator, kodna oznaka ili šifra, njegovo jednoznačno određenje, element za pretraživanje i prvi stupanj